

מצד זה

עמוס לויתן

מוספים, ספרים, אירועים

"פרידה מהימים הטובים"

ספר שיריה מן העיזבון של דליה רביקוביץ מים רבים שירים 1995-2005 (הקיבוץ המאוחד 2006, בעריכת דנה אולמרט ועוזי שביט) הכולל 27 שירים בסך הכל, מיטיב להבליט שתיים מסגולותיה הבולטות של שירתה המאוחרת של רביקוביץ, השנינה והאירוניה. מים רבים לא רק שכיבו הפעם את אש האהבה (בניגוד לנאמר בשיר השירים), אלא שהם גם בולעים בתהומות ים את האונייה הטרופה, שהיא האוני (האון והאני) של המשוררת: "האונייה הזאת/ היא דליה מריה/ היא תטבע היום/ היא טובעת היום" (עמ' 8).

דומה כי שירתה המאוחרת של רביקוביץ נואשה לגמרי מן האהבה והיא משילה מעליה את כל מחלצות הפיוט הקשורות בה: "מה שהיה היה./ תדבק לשוני לחכי אם אומר עוד פעם מילים של אהבה". מים רבים אינם עוד סמל לחיים ולאהבה, אלא למוות ולטביעה:

לא אהבה אני מבקשת

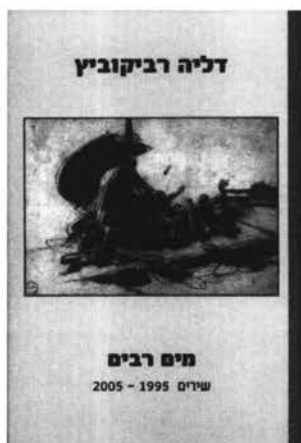
רק מים רבים

מעל לראשי

שיכבו את האהבה (עמ' 17)

לכן, אני סבור כי שירתה זו, המעורטלת מכל סרחה של רומנטיות כוזבת ומצטיינת בראייה מרירה ומפוכחת, מוצאת בספר זה סדן הולם לשנינה ולאירוניה שלה בשיר הפוליטי דווקא. מטעם זה נדמה לי כי השער 'מומרת הארץ', הכולל את מה שניתן לכנות שירים פוליטיים, הוא החזק והמרשים בספר. שנים עשר שירים בשער זה, ובהם שירים על הפיגוע בדיוגוף, רצח רבין, רדידות התקשורת, הפואטיקה של לחץ פיסי מתון, ועוד. חלק מהשירים פורסמו

בכמות שונות ולחלק זהו פרסום ראשון, אולם ככל מקרה כינוסם יחד בשער נפרד, מעמיד חטיבה של שירה פוליטית ביקורתית מבריקה. שירתה הפוליטית של רביקוביץ לא רק "שאינה עושה חשבון לאף אחד", אלא יש בה גם מה שניתן לכנות (במעין אוקסימורון) ניהיליזם חיובי. בשיר 'הפוך על הפוך' על הפיגוע בדיוגוף סנטר בפורים תשנ"ו היא כותבת: "כי בדיוגוף וצינה/ אין ישר ואין ימינה/ ואין שמאלה כמובן/ נהפוך הוא/ זה החג שלא



ניצחנו את המן" (עמ' 37). על פיגוע ההתאבדות אין תשובות לא לאמצע, לא לימין, ולא לשמאל. זה חג פורים שלא ניצחנו בו את המן. אין מה לחגוג, אבל יש על מה לחשוב וזה אולי ההיבט החיובי שבהיבט הניהיליסטי. בשיר 'תשובה לא מספקת לשאלה' על רצח רבין עושה רביקוביץ, בכישרון רב וגם בצדק, לדעתי, חוכא ואיטולא מהתקשורת: "מה את חושבת על רצח ראש הממשלה? / כן מה את חושבת על הרצח/ של ראש הממשלה? / מה

את מרגישה? האם את בשוק/ או בדיכאון? / נשאלה השאלה..."

וכשניתן לה לענות לבסוף, היא אומרת: "ואני רוצה להוסיף עוד דבר/ ראש הממשלה מת אדם מאושר" ואחר כך חותמת את השיר בבית הבא: "שלום לעפר ראש הממשלה/ בעל ואב ועוד דבר מה/ הבן של רוזה האדומה" (עמ' 38), תיאור מותו כאדם מאושר (בשיאה של עצרת השלום) ואחר כך כבנה של אמו, מנטרל אותו מן המעמד ההיסטורי והדרמטי שהתקשורת רצתה לייצר בכל מחיר. בשיר נוסף 'מרינה חדר', המתאר את הפיגוע בחוף הדולפינריום בתל אביב שבו מצאו את מותם רבים מיוצאי רוסיה, מוסיפה רביקוביץ לבקר את התקשורת שלא מצאה עניין במי שאינו מבני עמנו, כמו מרינה חדר, למשל.

שירים מרשימים במיוחד הם 'יום חורף צפוני' המספר על חייל שנהרג מפליטת כדור, או השיר 'הפואטיקה של לחץ פיסי מתון' אשר "מוקדש לעושים במלאכה". הייתי מוסיף ואומר כי השפה הבוטה, לעתים וולגרית, שבסוג שירה אחר נשמעת לעתים צורמת, מוצאת כאן את מקומה הנכון. כמו למשל בשיר הנבואי 'מומרת הארץ' (מ-1995) המכונה "שיר פרידה מהימים הטובים", אשר כמו נכתב על מלחמת לבנון השנייה וכל הפשלות שלה (עמ' 52). השיר נפתח בשאלה: "שאלת אם יש די תותחים/ צחקו ואמרו: די והותר/ ... / ויש ארגזי נפל"ם ויש ארגזי חנ"ם/ הכל בשפע ובלי הגבלה..." ומסתיים בהבעת משאלה שתבוא כבר איזה תקרית ותצית את המלחמה:

אשרי הגררור הקטן

שיצית לפתע חייל ביחידת עלית

ויעיר את הסמטוחה.

חיבוק מטאפיסי

הרומן של דורית פלג פני המקום (ומורה ביתן עמודים לספרות עברית 2006, 461 עמ') הוא הנאה ספרותית גדולה מצד אחד, ואתגר רעיוני לא מבוטל מצד שני.

יש בספר שיאים של אמנות הסיפור. כבר העלילה כשלעצמה (דינה, הגיבורה, מתוודעת לאלוהים, אלי שגב, בנסיעה בקו 5 בתל אביב וכעבור זמן קצר הם עוברים לחיות יחד) מספקת למחברת אינספור סיטואציות מבריקות: אלוהים כפועל ניקיון בעירייה, כיועץ לענייני קבלה, כקבצן רחוב, כיריב של חסידי ברסלב המכריזים עליו בלתי שפוי, ועוד המצאות לרוב. זאת בנוסף לתיאורים נפלאים של העיר תל אביב (בעיקר דרומה ומערבה בה מרבה הגיבורה לשוטט); תיאורים מעמיקים של